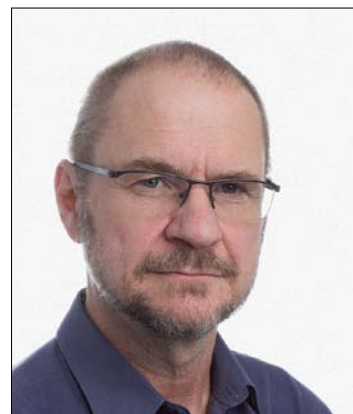

KDO ZNÁ, NENIČÍ

CENTRUM STAVITELSKÉHO DĚDICTVÍ

NTM PLASY

PHDR. MARTIN EBEL, PH.D.

Tři slova vypůjčená od profesora Jiřího Škabradý nemohou lépe vystihnout pohnutky, proč tým Národního technického muzea vytvořil v unikátním prostředí bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích svoji pobočku – Centrum stavitelského dědictví NTM. Plasy byly pro tyto účely vhodné především jako zastavená a nedokončená stavba při zrušení kláštera za Josefa II. Národní technické muzeum dnes využívá hospodářské zázemí kláštera – komplex budov bývalého pivovaru se sladovnou a mlýnem, objekt ležáckých sklepů a dále rozsáhlý hospodářský dvůr, který byl ze značně zdevastovaného stavu zachráněn v hodině dvanácté.

Čtrnáct let již uplynulo od prvních úvah o založení muzea pro specializaci, která není ve své podstatě muzejně příliš atraktivní. Obecně se stavitelství a architektura obtížně vystavuje, i když žijeme v zemi s nesmírným bohatstvím stavebních památek, přičemž mnohé průběžně objevujeme a mnohé dokonce ještě čekají na objevení. Má specializované muzeum s expozicí stavitelství smysl a budoucnost? Jednoznačně má, a to z více důvodů, o kterých chci psát.

Centrum jsme prvotně zamýšleli založit jako platformu pro odborné poznávání v rámci našeho oboru na pomezí několika disciplín – stavitelství, architektury, historie, dějin umění a dalších. Úkolem bylo vytvořit důstojné prostředí, ve kterém by bylo možno shromažďovat a následně prezentovat dle jasně daných pravidel skutečnou sbírku stavitelství orientovanou na stavební prvky i konstrukce. S ohledem na rozsah oboru ji však lze prezentovat vždy jen ve výběru. Další sbírkové předměty pro studium či speciálně zaměřené výstavy či jiné aktivity pak musí být uloženy v depozitářích. Naším dalším dlouhodobým cílem je vytvářet obsažnou materiálku, soubor ukázek různých v minulosti používaných materiálů.

Centrum stavitelského dědictví bylo otevřeno již před téměř pěti lety. Cílem expozice bylo představit nejběžnější stavební kulturu minulosti, se kterou se sice každý setká, ale mnohdy nám uniká její hodnota. V jednotlivých oddílech se návštěvník seznámí se stavbou „od hlavy k patě“, v našem případě od materiálů, základů a hrubé stavby, přes všechny další konstrukce až po krov i s jeho krytinou. Autorský tým při přípravě mnohdy balancoval na hraně, aby v každém z prezentovaných oddílů téma shrnul, a přitom přemírou exponátů a komentářů návštěvníka neodradil či nepřehltil. Udělení nejvyšší ceny českého muzejnictví – Glorie Musaealis – v roce 2016 jako muzejní počin roku je důkazem, že se nám podařilo zhostit se tohoto úkolu úspěšně.

V současnosti je Centrum svým zaměřením ojedinělé v rámci Evropy. Obdobné instituce, které se blíží našemu pojetí, jsou zakládány spíše památkovými úřady příslušné země. Naše zvláštní postavení má některé výhody. Jako muzeum považujeme za prvořadou expozici stavitelství se širokým záběrem. Zároveň máme možnost propojit tuto muzejní funkci

s dalšími zážitkovými aktivitami a především s edukačními programy pro základní a střední školy. Náročnější programy směřují ke studentům vysokých škol a k dalším zájemcům z řad laické i odborné veřejnosti. Vrcholným momentem každého roku je pořádání odborných konferencí.

Čím dále se však ukazuje, že práce Centra stavitelského dědictví NTM Plasy má řadu dalších přínosů. Obecně totiž platí, že každý návštěvník, který k nám vstoupí, se během prohlídky setká s předměty či s detaily, které zná ze svého okolí, a tímto setkáním je upozorněn na jejich hodnotu. A zde je již jen krůček k převratnému momentu – k zamyšlení, zda například musím doma bezpodmínečně vyměnit nějaký starý, ještě dobře sloužící prvek za nový. Ten starý, vyrobený rukou šikovného řemeslníka, má často jen jedinou „vadu“ – nevypadá zánovně. Zato má patinu a pamatuje doteky svých uživatelů mnoha generací. Ten nový, koupený v hobby-marketu, zůstane vždy jen – řečeno slovy kolegy Jana Pešty – maximálně „dietní kopii“.

Jak již bylo uvedeno, Centrum poskytuje prostor pro prezentaci našich sbírek. Jak na tom nyní vlastně po této stránce jsme? Sbírková činnost Národního technického muzea na poli historického stavitelství je stejně stará jako muzeum samo, obé započalo roku 1908. Přiřazení architektury a stavitelství ke sbírkám technického muzea není ve světě zcela běžné, především architektura bývá často řazena do sbírek galerijní povahy. Našimi muzejními předchůdci byla architektura věnována větší pozornost, než stavitelství. Výsledkem jsou unikátní soubory jak modelů, tak archiválií z ateliérů nejvýznamnějších českých architektů zhruba od poloviny 19. století. Obor stavitelství však dlouho zůstal ve srovnání s architekturou spíše Popelkou. Ze starších stavitelských sbírek NTM mají velkou hodnotu zejména historické kolekce modelů z průmyslových škol z přelomu 19. a 20. století, soubory modelů k vodním stavbám, sbírka mostů, nebo část sbírky keramiky. Běžným materiálům, detailům a konstrukcím však nebyla věnována systematická pozornost. A tak je dnešní plaská expozice budována na poměrně nových přírůstcích z posledních 15 let s výjimkou jmenovaných modelů z průmyslových škol či předmětů z historické sbírky keramiky. Jsme rádi, že se daří sbírky průběžně rozšiřovat. Vrcholným typem přírůstků jsou akvizice celků řemeslnických dílen. Před lety byla například převezena do Plas kompletní čtyřgenerační klempířská dílna rodiny Fousků z Městce Králové. V současnosti probíhá příprava muzejního otevření truhlářsko-kolářské dílny rodiny Váchů z Jaroměře, a to jako součást projektu NAKI.

Vážíme si všech darů od jednotlivců i institucí. Naše akviziční pravidla samozřejmě přinášejí určitá omezení. Jakmile se předmět dostane do muzea, je zapsán do sbírek, kde již má trvalou ochranu v rámci muzejního zákona. Při akvizicích ale vždy dáváme přednost tomu, aby se konkrétní předmět zachoval přímo na stavbě, kam nejvíce patří a kde sloužil. Muzeum nastupuje až v poslední fázi, kdy jej není možno uchovat na místě jako součást stavby. Mnohokrát jsme odmítli skutečně zajímavé předměty v případech, kdy jsme měli podezření, že investor si chce vytvořit prostor pro své osobní zájmy na úkor památky a její autenticity. Další zásadou je, že muzeum musí sbírat jen předměty, které typově ve sbírce nemá, eventuálně pokud nahrazuje již existující sbírkový předmět za zachovalejší a s větší vypovídací hodnotou. A posledním závažným limitem je možnost, aby předmět byl vůbec v našich podmínkách uložitelný a uchovatelný a následně i vystavitelný. Například technologie vybavení domů vyjmutím ze stavby mnohdy ztrácí svůj kontext a smysl. Na druhou stranu se ukazuje, že rozměry nemusí být vždy omezením – příkladem může být na poslední chvíli zachráněný velký barokní krov z hospodářského dvora v Podmoklech, který dnes zakrývá i zdobí část areálu plaského hospodářského dvora.

Centrum má i do budoucna velké množství výstavních záměrů. Naším cílem je, aby výstavy sloužily k prohloubení znalostí o dějinách jednotlivých oborů a vývoji konstrukcí. Například připravujeme výstavu ke stavebnímu truhlářství, následovat bude stavební zámečnictví. Velmi často se ukazuje, že obecně chybí hlubší znalosti o dějinách jednotlivých oborů i o vývoji jednotlivých konstrukcí. Vyjasnění těchto témat pro budoucí výstavní použití má nyní Centrum stavitelského dědictví NTM možnost řešit i v rámci projektů NAKI – jednou z ukázek je článek zařazený do tohoto svazku Průzkumů památek.

Centrum stavitelského dědictví NTM vás všechny zve k návštěvě. A těm, kteří v Centru již byli, slibujeme, že každý rok zde najdou něco nového. Zároveň zájemcům nabízíme nově vydaného knižního Průvodce Centrem stavitelského dědictví NTM, kde se o nás dočtete mnohem více.

Martin Elze